Dertig jaar NAVO, dertig jaar stabiliteit

MS Op 4 april 1949 tekenden in Washington de ministers van buitenlandse zaken van twaalf landen — België, Canada, Denemarken, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en IJsland — het Noordatlantische Verdrag. Daarmee sloten die landen zich aaneen in een regionaal defensief bondgenootschap dat gestalte zou kunnen geven aan hun vaste voornemen zich krachtdadig te verzetten tegen elke denkbare poging hun veiligheid, vrijheid en zelfbeschikkingsrecht aan te tasten.

Het was eigenlijk wel onthutsend, te moeten vaststellen dat een dergelijke bundeling geboden was terwijl er nog geen vier jaren waren verstreken sinds de slotfase van de Tweede Wereldoorlog op 26 juni 1945 door vijftig landen was bezegeld met het ondertekenen van het Handvest der Verenigde Naties dat een duurzame vrede beoogde. Het expansionisme van de Sovjet-Unie, steunende op de kracht van het Rode Leger en gretig gebruik makende van de goede diensten van het internationale communisme, had zich niet tevreden gesteld met het opvullen van het machtsvacuüm dat door het verslagen Duitsland was achtergelaten, maar streefde onmiskenbaar naar de hegemonie op het euraziatische continent. Geen wonder daarom dat de bedreigde Westeuropese naties zochten naar een adequaat tegenwicht dat in staat zou zijn de verstoring van de machtsbalans te redresseren en de internationale verhoudingen opnieuw zodanig te stabiliseren dat een verder oprukken van de agressie uit het oosten zou kunnen worden voorkomen dan wel in de kiem gesmoord.

Dit multilaterale bondgenootschap, opgericht in vredestijd met het uitsluitende doel die vrede te bestendigen, zou op grond van aan de historie ontleende kansberekeningen nauwelijks een lang leven beschoren kunnen zijn. Immers, het merendeel van de bij een dergelijke alliantie aangesloten landen voelt weinig voor het permanent brengen van offers indien zich de externe dreiging niet éven permanent manifesteert: het zijn waarlijk niet alleen de Nederlanders die „als haer de noot ende periculen niet seer claer voor oghen comen, gheensints ghedisponeert connen worden om naer behoren te vighileren voor haer eighen securiteyt". En anderzijds is de militaire geschiedenis rijk aan voorbeelden van bondgenootschappen die, in de nood van een reeds ingetreden oorlogssituatie tot stand gekomen, niet in staat bleken het begeerde resultaat te boeken doordat de coalitiepartners niet erin slaagden hun militaire inspanningen doeltreffend te coördineren. Gegeven deze beide zwakke punten is het niet moeilijk te raden welke tegenzetten zouden mogen worden verwacht van de andere partij die haar doeleinden het gemakkelijkste zou kunnen verwezenlijken als het bondgenootschap niet zou functioneren maar, beter nog, zou uiteenvallen: de dreiging moest worden gemaskeerd en mogelijke tegenstellingen in de alliantie moesten worden aangewakkerd. Dienovereenkomstig verborg de beer zijn blikkerende tanden in een vriendelijke glimlach en stopte zijn scherpe klauwen weg in zijn pels. De op 24 juni 1948 begonnen blokkade van Berlijn werd, ruim een maand nadat het Noordatlantische Verdrag was getekend, op 9 mei 1949 opgeheven; en sindsdien hebben legio apostelen zich beijverd de martelaren in spe ervan te overtuigen dat de beer absoluut niets kwaads in de zin heeft zodat er geen enkele reden is zich schrap te zetten met het oog op mogelijke „noot ende periculen". Dat mede daardoor de bereidheid tot het brengen van offers tot een bedenkelijk minimum — zo niet daaronder — is gedaald, is maar al te zeer bekend!

Daarnaast moest de coördinatie van het Westen worden gedwarsboomd. Dat was relatief eenvoudig: de Noordatlantische verdragsorganisatie is immers géén statenbond, de nationale soevereiniteit van de individuele lidstaten impliceert dat een geallieerde consensus over netelige vraagstukken gewoonlijk alleen kan worden bereikt langs de weg van het compromis, en bijgevolg wordt het bondgenootschappelijke handelen meer gekenmerkt door improvisatie dan door coördinatie. Daarbij

zijn de Sovjet-Unie en haar helpers herhaaldelijk erin geslaagd bestaande tegenstellingen tussen de NAVO-leden uit te buiten en zelfs nieuwe spanningen te doen ontstaan, veelal met krachtige steun van personen en groepen uit de westelijke wereld die klaarblijkelijk de vrijheid liever zien verloren gaan dan dat zij het behoud daarvan zouden moeten danken aan de inspanningen van wie hen onwelgevallig zijn.

Het is een welhaast onvoorstelbare prestatie dat de NAVO zich in weerwil van dat alles in de thans voltooide periode van dertig jaren heeft kunnen staande houden en bovendien erin is geslaagd een collectief defensiestelsel op te bouwen dat heeft bewezen de primaire taak — oorlog te voorkomen — naar de eis te kunnen vervullen. Tegenover dat gunstige resultaat moet evenwel worden gesteld dat verschillende van de vijftien leden (Griekenland en Turkije traden toe op 18 februari 1952, de Duitse Bondsrepubliek op 5 mei 1955) juist uit dat welslagen menen te mogen afleiden dat het huidige reilen en zeilen van de alliantie generlei verandering behoeft en dat dus geen der lidstaten ook maar het minste of geringste van de eigen soevereiniteit zal dienen prijs te geven om de organisatie een supranationale bevoegdheid te verschaffen. Bijgevolg is de politieke samenhang van het bondgenootschap aanzienlijk geringer dan hij zou moeten zijn om een optimaal handelen te verzekeren tegenover de gestadig toenemende dreiging, die weliswaar tegen beter weten in kan worden ontkend maar die slechts door de struisvogel niet zal worden gezien.

Het tegenwicht dat de NAVO legde in de schaal van de verstoorde machtsbalans moet bij voorkeur een betere cohesie bezitten dan die van los zand: wanneer een lichte schok reeds ertoe zou kunnen leiden dat delen van het bondgenootschap uit de schaal zouden vallen, is het onmogelijk staat te maken op de onontbeerlijke stabiliteit die de basis moet vormen voor een duurzame vrede. Die stabiliteit zal *mondiaal* moeten zijn, zulks in tegenstelling tot de oogmerken van de Sovjet-Unie die *continentaal* zijn gericht, meer in het bijzonder op het euraziatische continent; reden om als hoofddoelstelling te streven naar het definitief doorsnijden van de banden tussen West-Europa en de Verenigde Staten. Die broodnodige stabiliteit is, zoals reeds gezegd, het beste gediend met een zo groot mogelijke cohesie. Waar het gaat om het evenwicht tussen Oost en West is het immers bedroevend dat over het Warschau-Pact gewoonlijk wordt gesproken met de term Oost*blok* die als het ware de monolithische structuur symboliseert, terwijl daarentegen niemand op het idee zou komen voor de westelijke coalitie een overeenkomstige benaming te bezigen.

Het voortbestaan van de westelijke democratische samenleving werd in de voorbije dertig jaren verzekerd door de NAVO. Het is niet overdreven te zeggen dat het twijfelachtig is of dat nog lang zo zal kunnen blijven. De sterk verminderde bereidheid tot het brengen van de noodzakelijke offers bewijst dat de door het bondgenootschap gebrachte baten als vanzelfsprekend worden ervaren, als gevolg waarvan de dynamiek uit de ontwikkeling van de organisatie lijkt te zijn verloren gegaan; en daarmee is ook de groei naar meer eenheid tot stilstand gekomen zodat de nationale soevereiniteit weer sterker is gaan spreken, hoewel de geschiedenis ons toch terdege heeft kunnen leren dat zelfs het machtigste land het niet meer op eigen kracht kan klaren.

Het is bij een jubileum als dit uiteraard goed, de verdiensten van de in de schijnwerpers geplaatste organisatie op te sommen en de erkentelijkheid te verwoorden van hen die hun vrijheid danken aan het functioneren van het systeem dat daartoe werd ontworpen. Het is echter nog beter de dertigjarige NAVO de impulsen te verschaffen die dat functioneren ook in de toekomst zullen kunnen zekerstellen; dat is — het zij met nadruk opgemerkt — een zaak van de politiek: ook de oprichting van de NAVO was het gevolg van de politieke wil de vrijheid collectief te verdedigen. De militair, die als consequentie van díé politieke wil moet fungeren in het instrument dat met die verdediging is belast, kan slechts hopen dat het de politiek nog steeds heilige ernst is. Want wie meent na dertig schadevrije jaren de verzekeringspremie eigenmachtig met een forse no-claimkorting te kunnen verlagen, riskeert op een ongelegen tijdstip te worden geconfronteerd met een onoverkomelijk verlies dat op geen enkele wijze kan worden gedekt!

